

SONUÇ BİLDİRGESİ

"Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumu 2005" TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şube tarafından 2-3 Aralık 2005 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirildi.

Forum yürütme kurulu, sunulan bildirimler, yapılan tartışma ve katılımcıların katkıları ile sürdürülen panel ve değerlendirmeleri eksen alarak, forum sonuç bildirgesini kamuoyu ve ilgililerin bilgisine sunmayı kararlaştırmıştır.

1. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genel enerji yapısına bakıldığında, bölgenin, enerji üretimi açısından çoğunluğu yenilenebilir önemli kaynaklara sahip olduğu görülmektedir. Bölge, ülkenin hidroelektrik enerji üretiminin %39,84'ünü, petrol kaynaklarının % 95'ini sağlamaktadır. Değerlendirilebilir önemli miktarda jeotermal, linyit ve asfaltit kaynaklarının yanında, güneş ve rüzgar enerjisi potansiyeli de düşünüldüğünde, bölgenin enerji ve su kaynakları açısından oldukça önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Buna rağmen, **elektrik enerjisi kullanımında tüketiciler açısından Türkiye'nin en ciddi problemlerinin yaşandığı bölge** olması özelliğini taşımasının yanı sıra, bu kaynakların kullanılması suretiyle yaratılan ulusal katma değerden de eşitsiz pay almaktadır.
2. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ihmal edilen bölgenin, üretilen milli hasıladan aldığı payın düşüklüğü, yatırımsızlık ve diğer sosyokültürel sorunların yanı sıra kimliklerin inkar edilmesi vb. sorunlarla büyüyen olumsuzluklar bölge gelişimini engellemiştir. Petrol kaynaklarının gelirlerinin yarısının, petrolün çıkarıldığı illerin özel idarelerine aktarılması ile ilgili yasa tasarısına benzer şekilde, **bölge enerji üretiminden elde edilen gelirin bir bölümünün GAP projesinin tamamlanmasında kullanılması** gibi yasal düzenlemelere gidilerek eşitsiz gelişimin bölge lehine düzeltilmesine katkı koyacak politikalar geliştirilmelidir.
3. Bölgenin elektrik enerji sisteminde kullanılan teçhizatın önemli bir bölümü ekonomik ömrünü tamamlamıştır. Kısmen iletim hatları olmak üzere, özellikle dağıtım hatlarının yetersiz ve eski olması, taşınan enerjinin hat kapasitelerine göre yüksek olması, hat teknik kayıplarını ülke ortalamasının üzerine çıkartmaktadır. Bakım ve onarım çalışmaları için gerekli olan işgücü ve yatırım kaynağı yaratılmalı, dağıtım hatları kesinlikle yenilenmeli, bölgede aşırı yükselen teknik kayıpların düşürülmesi sağlanmalıdır.
4. TEDAŞ'ın özelleştirme beklentisiyle üzerine düşen görevleri yerine getir(e)memesi, yatırımların gecik(tiril)mesi ve mevcut hatların yenilenmemesi sonucu, Diyarbakır başta olmak üzere bölge kentlerinde **elektrik enerji alt yapısı can çekmektedir!** Yaşanan sorunlar dikkate alınarak elektrik altyapısı yatırımlarında pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.
5. Küreselleşme rüzgarı ile özelleştirmenin yaygınlaştırılmasının kamu yararı kavramını tehdit ettiği ülkemizde; özellikle bölge başta olmak üzere enerji sektöründe faaliyet gösteren bütün kurumlar nitelikli personel, araç ve gereç sıkıntısı çekmektedir.

6. Bölgenin sürgün yeri olarak görülmesi personel sıkıntısı yaşanmasında diğer bir etkidir. Siyasetin kamu hizmeti üreten kurumlar üzerindeki gölgesi ile idari kadrolar sürekli değiştirilmekte, adeta vardiya usulü idarecilik yöntemleri ile kurumlar işlevsiz ve verimsiz hale getirilmektedir. Personel politikaları gözden geçirilmeli, **nitelikli istihdam sağlanması ve kurumları işlemez hale düşüren uygulamalardan vazgeçilmesi gerekmektedir.**
7. Tüketici açısından elektrik enerjisinde kalite oldukça önemli bir kavramdır. Bölgede özellikle kış aylarında aynı gün içerisinde çok sık ve uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmakta ve bu durum kullanıcıların elektrikli cihazlarına zarar vererek tüketicilerin mağduriyetine neden olmaktadır. Elektrik enerjisi sektöründeki hizmet kuruluşları, kullanıcıya kaliteli elektrik enerjisi sunabilmek için gerekli çalışmaları yapmalı, kamu adına denetim yapacak bağımsız yapılar desteklenmelidir. Bu konuda yasal düzenlemeler, standartlar tarafların katkı ve katılımı ile tamamlanmalıdır.
8. Bölgede çözüm bekleyen çok ciddi enerji problemleri varken bütün sorunların kaynağı olarak kaçak elektrik kullanımının gösterilmesi sorunları çözmekten uzaktır. Bu yanlış anlayışın bir politika olarak benimsendiği görülmektedir. Asli görevleri vatandaşa hizmet olan kamu kurumlarının, kaçak elektrik kullanımının yüksekliğini öne sürerek, yürütmeleri gereken hizmetleri aksatmaları kamusal hizmet anlayışına aykırıdır. Yıllarca; kurumsal denetimin yapı(a)maması, usulsüz ya da kaçak enerji kullanımının önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.
9. TEDAŞ tarafından açıklanan kayıp-kaçak rakamlarının birlikte kullanılması ve bütün rakamların kamuoyuna kaçak enerji olarak sunulması mühendislik açısından teknik bir yaklaşım değildir. Dağıtım hatları, trafolar, v.b. teçhizatlar da oluşan **teknik kayıpların kaçak kavramından farklı kullanılarak,** ülke genelinde ve bölgede tespitinin sağlıklı yapılması için net ölçümler yapılmalı, ülke enerji sistemine maliyetinin belirlenmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
10. Bazı basın organlarında, Türkiye’de kaçak enerji kullanımı sadece bölgeye mal edilmeye çalışılmakta, kayıp kaçak olarak ifade edilen oranların ifade ettiği büyüklükler matematiksel büyüklük olarak değil, oransal büyüklük olarak kullanılmaktadır. Bu kesinlikle kabul edilemeyecek bir kavramdır. Kaçak kullanım yada elektrik çalınması değişik oranlarla ülkenin gelişmiş bölgeleri dahil, tamamında mevcuttur. **Kaçak elektrik kullanımının ekonomik, sosyal ve adli boyutu dikkate alınarak nedenleri araştırılmalı, bilimsel sonuçları üzerinden, çözüm yoluna gidilmelidir.**
11. Forum katılımcıları; ülkenin neresinde olursa olsun kaçak elektrik kullanımını bir kazanç biçimi ya da doğal bir hak haline getiren, kamu kaynaklarını sömüren anlayışla mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.
12. Bölgede enerji tüketimi, özellikle yaz aylarında tarımsal sulama ve kış aylarında ise meskenlerde ısınma amaçlı olarak kullanılması nedeniyle yüksek değerlere çıkmaktadır. Halkın enerji kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi ve **enerji tasarrufunun bir yaşam biçimi** haline getirilmesi için tüm kurumlar üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.
13. Son 20 yıla yayılan çatışmalı süreçte, bölgenin ve ülkenin önemli kaynakları heba olmuş, süreç içerisinde güvenlik gerekçesiyle boşaltılan binlerce köyden göç etmek zorunda kalarak, üretimden koparılan ve sayıları milyonlarla ifade edilen insan toplulukları kentlerin varoşlarında açlıkla, sefaletle ve çok zor yaşam koşullarıyla

mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır. Yoğun göç alan bölge kentlerindeki nüfusun önemli bir bölümünün açlık sınırının altında yaşaması ve elektrik birim fiyatlarının yüksek olması, halkın bir kısmını kaçak enerji kullanımına itmiştir. Ülkemiz; bu koşullarda yaşamak zorunda bıraktığı insanlarını, kaçak elektrik kullanmak dahil **suça teşvik etmemek için çözümler üretmelidir.**

“ELEKTRİK ENERJİSİ KULLANMAK BİR İNSAN HAKKIDIR!”

14. Anayasamızın 5. maddesinde geçen; “insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel amaç ve görevleri arasındadır” ilkesinden hareketle; sağlık sektöründe yeşil kart uygulamasına benzer bir metotla Türkiye genelinde açlık sınırının altında yaşamla mücadele eden, işsiz ve yoksul kesimler için **özel indirimli tarife uygulaması veya ayda 150 kWh’a** kadar elektrik tüketiminden bedel alınmaması sosyal devlet anlayışının tesisi için büyük önem arz etmektedir.
15. Elektrikle ısınmayı önlemek için ekonomik sıkıntı yaşayan kişi ve ailelere yakacak yardımının yapılması, bölgede yaygın olarak kullanılabilir **güneş enerjisi sistemlerinden faydalanılması için devlet teşviklerinin verilmesi,** ya da alt yapısı tamamlanacak yerleşimlerde, **toplu ısı merkezlerinin kurulması** gibi benzeri önerilerin dikkate alınacağı uygulamaların politika olarak benimsenmesi yaşanan ekonomik ve sosyal kayıpları azaltacaktır.
16. GAP kapsamında tarımsal sulama alanındaki projelerin gerçekleşme oranı %13’ler civarındadır. Projenin gecikmesi nedeniyle çiftçiler; tarımsal arazileri kendi olanakları ile kuyular açıp tesisler kurmak suretiyle, elektrik enerjisi kullanarak sulamaktadırlar. Sulama kanallarının bölge genelinde tesis edilmesi ile, bir yandan üreticinin gelir düzeyinin artması sağlanacak, diğer yandan sulama amaçlı harcanan elektrik enerjisine aktarılan kaynakların gereksiz tüketimi önlenebilecektir. Ülke ekonomisine büyük katkılar sağlayacak olan **GAP kapsamındaki sulama kanallarının ivedilikle tamamlanması için gerekli kaynak yaratılması bir an evvel sağlanmalıdır.**
17. Ülke genelinde bir dönem için tüm uyarılarımıza karşın plansızlığın yarattığı sorunların çözümü için (günübirlik) çözüm olarak sunulan, ve özellikle bölgede yaygın olarak kurulan mobil santrallere, yaklaşık 1 milyar \$ ülke kaynağı aktarılmıştır. Bu santrallerin literatürde en fazla 10 MW gücünde ve acil durum santralleri olarak tanımlanmasına rağmen kapasiteleri çok yüksek değerlere çıkarılarak ve çevre mevzuatından muaf tutularak devreye sokulmuşlardır. Mevcut durumda bir kısmının sözleşmesi bittiği halde sökülüp taşınmamış, aksine çoğu yeni piyasa yapısına uygun lisanslar alarak, durumlarında değişiklik yapmadan üretim yapmaya devam etmektedirler. Bu santraller ya sökülüp alınmalı, ya da mevzuatlara uygun çalışma şekline getirilerek hem fiyatları indirilmeli hem de çevreye olumsuz etkileri önlenmelidir.
18. Enerji hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak, enerjiyi üretirken geçmiş ve geleceğimizin vazgeçilmez değerleri olan tarihi ve doğal zenginliklerimiz tahrip edilmemelidir. Ekolojik dengeye zarar verebilecek modeller yerine çevre dostu üretim modelleri gündeme getirilmelidir. Yapımı gündemde olan Ilısu barajı ile sadece bölgenin değil, insanlığın en önemli tarihi değerlerinden antik Hasankeyf

Kenti sular altında kalacaktır. Ayrıca, Munzur ve Zap nehirleri üzerinde yapılması planlanan barajlarla da doğa harikası vadiler yok olacaktır. **Doğa ve kültür varlıklarının insanlığın ortak mirası olduğu gerçeğinden hareketle kurtarılması için alternatif çalışmalar geliştirilmelidir.**

19. Gelişmiş ülkelerin çimento, demir-çelik gibi yüksek enerji gerektiren ve çevreyi kirleten sektörlerini, gelişmekte olan ve az gelişmiş olan ülkelere kaydardıkları gözlenmektedir. Bu durum ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için yabancı sermayenin yatırımı gibi gözükürken, aslında ülkenin enerji kaynaklarını kullanmada ve çevrenin korunmasında büyük olumsuzluklara neden olmaktadır. Ülkemizin ileri teknoloji barındıran, sektörlerde sürdürülebilir bir kalkınma politikası ile gelişmesine yönelik planlama anlayışı geliştirilmeli, bilim ve mühendisliğin kamu yararı eksenli çalışmaları değerlendirilmelidir. Enerjiyi yoğun kullanarak, kirli üretim yapan katma değeri düşük üretim sektörü yerine, bilgi yoğun üretim teknolojilerine yatırım yapılması özendirilmeli ve desteklenmelidir. Ülkenin enerji politikaları geliştirilirken, gelişimine ağırlık verilecek sektörlerin belirlenmesi bu açıdan oldukça önemli olacaktır.
20. Ülke enerji politikaları oluşturulurken planlamada birliğin sağlanması, gerçekçi ve sağlıklı projeksiyonların ortaya konulması son derece önemlidir. Zaman zaman “bilinen nedenlerle savunulan” **nükleer enerji santralleri yerine verli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına** yönelik projeksiyonlara yönelinmelidir. Doğa ve insan yaşamını tehdit etmeyen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik çalışmalar, ülkemizi nükleer tehlikelerden korurken, nükleer hammaddeler açısından da dışa bağımlılığımızı önleyecektir. Bu nedenle öncelikle öz kaynaklarımıza dayalı modellerin seçilmesi ve mevcut potansiyelimizin değerlendirilmesi gerekmektedir.
21. Kamu personeli olduğunu göz ardı ederek, siyasi iktidarların bir parçası gibi hareket etme eğilimini gelenek haline getiren bazı enerji bürokratlarının bu davranış biçiminin kabul edilemez olduğunu katılımcılar önemli bulmuşlardır.
22. **Elektrik enerjisi fiyatının diğer ülkelere göre yüksek olması** sanayi üretim girdilerinin düşürülmesi ve tüketicinin yaşam düzeyinin yükseltilmesi önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Girdi maliyetlerinin artması istihdamı da olumsuz etkilemektedir. Kişi başına milli gelirden alınan paydaki ülke genelindeki düşüklük bir yana, bölgeler arası eşitsiz dağılım toplumsal dengeleri tehdit etmektedir.
23. Enerji sektörü stratejik öneme sahip tekel olarak kamu hizmeti niteliği çerçevesinde kar, rant beklenti ve siyasal baskılarından uzak sürdürülmesi gereken bir sektördür. Bu özellikleri nedeniyle planlama anlayışının hakim olduğu merkezi yapılanmaya gidilmeli, **özelleştirme uygulamalarına son verilerek**, koordinasyon, yetişmiş insan gücü, ekonomik kaynak ve ileri teknoloji politikalarıyla güçlendirilmiş, “kamu kontrolünde”; toplumun çalışanlar, tüketiciler dahil tüm örgütlü kesimlerinin temsil ve karar süreçlerine etki edebildiği “kamusal denetime” açık bir yapı oluşturulmalıdır.
24. Katılımcılar ve Elektrik Mühendisleri Odası temsilcileri forum içeriğinde tespit edilen gerçekler ışığında yapılacak çalışmaların takipçisi olacaklarını, yapılan çalışmalar hakkında kamuoyunu bilgilendirme sorumluluklarını yerine getireceklerini, mühendislik mesleğini toplum yararına kullanma kararlılıklarını bir kez daha ifade etmişlerdir.

Kamuoyu ve ilgililerin bilgilerine sunarız.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ ENERJİ FORUMU 2005
Yürütme Kurulu